

БОГМА

Олена Сергіївна
Miledi1982@mail.ru

УДК 336.14:336.01

ТЕОРЕТИЧНА СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ БЮДЖЕТНИЙ ІНТЕРЕС

THEORETICAL ESSENCE OF CONCEPT BUDGETARY INTEREST

к.е.н., доцент кафедри
фінансів, банківської
справи та страхування,
Запорізький національний
університет

Стаття присвячена вивченню існуючих трактувань поняття економічний інтерес з метою надання на цій основі визначення категорії бюджетний інтерес. Встановлено наявність декількох підходів до концептуалізації досліджуваного поняття: як користь, вигода; мотив та стимул; сукупність економічних потреб; певна цільова установка; відображення економічних відносин. На основі узагальнення існуючих точок зору на досліджуване явище запропоноване власне визначення поняття бюджетний інтерес.

Статья посвящена изучению существующих трактовок понятия экономической интерес с целью предоставления на этой основе определения категории бюджетный интерес. Установлено наличие нескольких подходов к концептуализации исследуемого понятия: как польза, выгода; мотив и стимул; совокупность экономических потребностей; определенная целевая установка; отображение экономических отношений. На основе обобщения существующих точек зрения на исследуемое явление предложено собственное определение понятия бюджетный интерес.

The article is sanctified to the study of existent interpretations of concept economic interest with the aim of grant on this basis of determination of category budgetary interest. The presence of a few going is set near conceptualization of the investigated concept: as a benefit, benefit; reason and stimulus; totality of economic necessities; the having a special purpose setting is certain; reflection of economic relations. On the basis of generalization of existent points of view on the investigated phenomenon own determination of concept is offered budgetary interest.

Ключові слова: економічний інтерес, бюджетний інтерес, потреба, економічні відносини, бюджетна безпека

Ключевые слова: экономический интерес, бюджетный интерес, потребность, экономические отношения, бюджетная безопасность

Keywords: economic interest, budgetary interest, necessity, economic relations, budgetary safety

ВСТУП

На сьогоднішній день ефективна бюджетна система виступає основою підвищення фінансової стабільності будь-якої країни й забезпечення стійких темпів її економічного розвитку, оскільки саме державний бюджет, як основний інструмент мобілізації та перерозподілу державних ресурсів, забезпечує фінансування всіх функцій та завдань держави, спрямування необхідних обсягів інвестицій в економічну та соціальну сфери. Таким чином, забезпечення необхідного і достатнього рівню бюджетної безпеки виступає однією з найбільш актуальних державних проблем для будь-якої країни, не виключаючи нашу.

Бюджетна безпека країни представляє собою такий стан бюджетної системи та процесу, за якого в умовах відсутності реальних загроз, своєчасного реагування на потенціальні ризики, відбувається повна реалізація національних інтересів у бюджетній сфері. Таким чином вважаємо, що необхідність

створення й наукового обґрунтування сучасної концепції бюджетної безпеки України, як важливої умови забезпечення стабільних умов функціонування та стійких темпів розвитку нашої країни, зумовлює доцільність встановлення сутності категорії «бюджетний інтерес».

Вивченню концептуальних основ забезпечення бюджетної безпеки України присвячені праці В. Андрущенко, Т. Вахненко, О. Василика, А. Гальчинського, В. Геєця, В. Кудряшова, І. Луніної, В. Опаріна, Г. П'ятаченко, В. Суторміної, І. Чугунова та ін.

Різноманітні аспекти реалізації економічних інтересів розглядали у своїх працях такі відомі західні вчені-економісти: К. Альдерфер, С. Брю, А. Вальрас, М. Вебер, Т. Веблен, Дж. Кейнс, Ф. Котлер, Р. Коуз, Л.Дж. Міллз, Д. Рікардо, А. Сміт, Ж. Сей, Д. Френсіс, М. Фрідмен, Ф. Хайск, І. Шумпетер та ін.

Проблематику забезпечення економічної безпеки країни, місце економічних інтересів в системі

економічної безпеки, сутність та види економічних інтересів досліджуються в роботах українських та російських економістів: Л. Абалкіна, О. Барановського, С. Булгакової, З. Варналія, О. Власюка, В. Геєця, А. Грязнова, А. Здравомислова, Н. Колесова, В. Кулікова, В. Лівшица, Т. Любімової, О. Мамедова, В. Мунтіяна, Г. Пастернака-Таранушенко, Ю. Хаустова, В. Черковца, В. Юрьєва та ін.

На сьогодні сформовано значну теоретичну базу в галузі визначення сутності, принципів, проблем та напрямів забезпечення економічної безпеки в цілому та бюджетної безпеки зокрема, вирішення теоретичних питань реалізації економічних інтересів в системі забезпечення економічної безпеки країни. Поряд із цим, незважаючи на значну кількість публікацій, водночас, й дотепер існують невирішені проблеми у теорії та практиці забезпечення бюджетної безпеки країни, зокрема слід відзначити відсутність системності понятійного апарату у цій сфері, адже незважаючи на відносну вивченість питання, єдиного розуміння сутності поняття бюджетний інтерес немає.

МЕТА РОБОТИ

На основі викладеного вище можна сформулювати мету дослідження, яка полягає у розгляді трактувань поняття економічного інтересу з погляду окремих вчених, узагальненні досвіду дослідників аналізованої проблематики та надання на цій основі власного визначення поняття «бюджетний інтерес».

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи виступили наукові праці українських та російських науковців з проблематики економічних інтересів, матеріали періодичних видань, Internet-ресурси.

При проведенні дослідження використано методи узагальнення та наукової абстракції, порівняння.

РЕЗУЛЬТАТИ

Враховуючи той факт, що на сьогодні в науковій літературі не приділено належної уваги розгляду власне бюджетних інтересів, для уточнення

сутнісного та змістовного наповнення цієї категорії вважаємо за доцільне дослідити існуючі трактування категорії «економічний інтерес», адже система економічних інтересів включає в себе бюджетні інтереси в якості однієї зі складових.

Перш ніж перейти до розгляду сутності власне економічних інтересів відзначимо, що у науковій літературі суспільний інтерес як більш широке поняття розглядається як усвідомлення потреби суб'єкта або соціальної спільноти, що впливає з умов їх існування та діяльності. Водночас інтерес представляє собою відношення потреб до умов їх реалізації. Відповідно, національний інтерес є усвідомленням та відображенням в діяльності лідерів нації корінних потреб держави [1]. Об'єктивну сторону інтересів суспільства складають суспільні або загальносоціальні потреби, продуктивні сили та система суспільних відносин. Суб'єктивна сторона суспільних інтересів – це сукупне ідеальне відображення суспільних потреб різними рівнями та формами суспільної свідомості: буденною, теоретичною, морально-ціннісною, соціально-політичною, правовою, економічною та ін. Розвиток цього відображення можна представити як суперечливий процес пізнання людством власних потреб, що, не обмежуючись їх механічним віддзеркаленням, спрямований на творення нових форм життєдіяльності [2].

Підкреслимо, що у сучасній економічній теорії й дотепер відсутнє однозначне трактування категорії «економічний інтерес». Так, аналіз наукової літератури з досліджуваної проблематики дозволяє виокремити декілька точок зору на поняття «економічний інтерес», який найчастіше розглядається як (табл. 1):

- користь, вигода, яку можна отримати у процесі економічних відносин;
- мотив та стимул;
- сукупність економічних потреб;
- певна цільова установка (наприклад, прагнення до задоволення потреб, отримання прибутку та ін.);
- вираз (відображення) економічних відносин.

Таблиця 1

Трактування поняття «економічний інтерес» з погляду окремих авторів

Автор	Трактування поняття «економічний інтерес»
1	2
Семененко В.М., Коваленко Д.І та ін. [3, с. 29]	Економічний інтерес – це <i>користь, вигода</i> , яка досягається в процесі реалізації економічних відносин. Це <i>мотив та стимул</i> соціальних цілеспрямованих дій економічних суб'єктів з метою отримання певних результатів для задоволення різноманітних потреб
Климко Г.Н., Нестеренко В.П. та ін. [4]	Економічний інтерес – це реальний, зумовлений відносинами власності та принципом економічної вигоди <i>мотив і стимул</i> соціальних дій щодо задоволення динамічних систем індивідуальних потреб. Економічний інтерес є породженням і соціальним проявом потреби. Інтерес виникає, коли задоволення потреби усвідомлюється як конкретна мета (максимізація прибутку, привласнення товару, користування або володіння певним товаром тощо). Отже, економічні інтереси – це <i>усвідомлені потреби</i> існування різних суб'єктів господарювання
Базилевич В.Д. [5]	Економічні інтереси є <i>формою вияву економічних потреб</i> , відображають певний рівень і динаміку задоволення економічних потреб, <i>спонукають</i> економічних суб'єктів до діяльності для задоволення потреб

Продовження табл. 1

1	2
Мельник С.І., Горбан І.М., Цуп М.Ю. [6, с. 64]	Національні економічні інтереси можна охарактеризувати як <i>прагнення</i> держави в умовах обмеженості ресурсів <i>задовольняти</i> свої постійно зростаючі <i>економічні потреби</i> , забезпечувати якісне самовідтворення. Їх можна визначити як співвідношення <i>відносної корисності</i> отриманого економічного блага і масштабу витрат, необхідних для його досягнення
Єрмошенко М.М. [7, с. 98].	Національний економічний інтерес – це сукупність <i>об'єктивних економічних потреб</i> незалежної країни, які виявляються в єдності різних економічних інтересів нації, що відображає суспільні потреби, задоволення яких забезпечує ефективний, стабільний соціально-економічний розвиток країни та формує конкурентоспроможну національну економіку
Гаріфова Л.Ф. [8]	Економічні інтереси господарюючих суб'єктів – особливі інтереси, що виникають в результаті взаємодії внутрішніх і зовнішніх соціальних груп: інтереси, <i>спрямовані на отримання прибутку</i> ; на <i>збереження економічного потенціалу</i> господарюючого суб'єкта
Жукова Е.Б. [9, С. 11]	Економічні інтереси – це категорія, що виражає <i>економічні відносини</i> у всій їх відтворювальній цілісності, яка формується на основі властивих суб'єктам потреб, які складають їх матеріальний базис, а також історично визначеної відповідної системи економічних відносин, які виступають соціальною основою економічних інтересів
Нікітов І.І. [10, с. 6]	Економічні інтереси, будучи первинною <i>формою прояву економічних відносин</i> , виступають реальною причиною економічних та соціальних дій, які стоять за безпосередніми спонуканнями – мотивами, помислами, ідеями тощо – індивідів, соціальних груп, держави, які приймають участь в цих діях
Панюшкіна Е.В. [11, с. 6]	Економічні інтереси – <i>форми прояву потреб і економічних відносин</i> , що виражаються в об'єктивному прагненні господарюючих суб'єктів до оновлення соціально-економічних відносин, інститутів і механізмів їх реалізації з метою досягнення економічної вигоди, більш високого життєвого рівня

З табл. 1. можна побачити, що досить часто у трактуваннях категорії «економічний інтерес» можна зустріти поєднання декількох точок зору – інтерес як вигода (користь) та стимул (мотив); інтерес як стимул (мотив) та усвідомлена потреба; інтерес як форма прояву економічних потреб та економічних відносин.

За результатами аналізу різноманітних трактувань досліджуваної категорії вважаємо за доцільне відзначити, що, на нашу думку, розгляд економічних інтересів в цілому та бюджетних інтересів зокрема як певної цільової установки в напрямі задоволення потреб чи отримання прибутку більше вказує на заходи чи інструменти забезпечення реалізації відповідного інтересу (економічного чи бюджетного). Таким чином, процес реалізації економічного в цілому та бюджетного інтересу зокрема підміняє його сутність.

Враховуючи той факт, що економічні потреби формуються під впливом економічних відносин, економічні інтереси дійсно виступають формою прояву економічних відносин та містять всю сукупність протиріч, властивих економічним відносинам (що й зумовлює виникнення економічних конфліктів в цілому та бюджетних конфліктів зокрема). Формування економічних інтересів в цілому та бюджетних інтересів – як їх складовою – зумовлюється особливостями існуючих економічних відносин, проте вважаємо, що розгляд економічних (та зокрема бюджетних) інтересів лише як форми прояву економічних потреб не дозволяє повністю розкрити сутність досліджуваної категорії.

Розгляд економічних та бюджетних інтересів як користі, вигоди на нашу думку, упускає той факт, що економічна система спрямована не лише на отримання економічної вигоди, а має забезпечувати найповніше задоволення потреб особистості (населення) відповідної країни у соціальному захисті, безпеці, охороні здоров'я, освіті тощо. При цьому, насамперед, ця мета стосується функціонування бюджетної системи та її головного інструменту – бюджету.

Повністю погоджуємося з тим фактом, що економічні інтереси в цілому та бюджетні інтереси зокрема представляють собою один з найпотужніших чинників мотивації дії (вчинків) окремих носіїв таких інтересів чи їх груп. Саме інтереси породжують мотиви, які у свою чергу спонукають до вжиття відповідних дій, при цьому слід відзначити, що така активності носія інтересів виникає саме як реакція на необхідність задоволення існуючих у нього потреб.

У свою чергу, також не можна не погодитися з тим, що інтерес до чогось (у певній сфері) виникає внаслідок прагнення до певного блага, тобто наявності певної необхідності, таким чином, розуміння економічних, а отже і бюджетних інтересів як комплексу економічних (бюджетних) потреб є цілком обґрунтованим.

Таким чином вважаємо, що бюджетні інтереси представляють собою сукупність усвідомлених учасниками бюджетних відносин бюджетних потреб, зміст яких визначається сформованою в суспільстві системою економічних відносин, які можуть бути задоволені за рахунок бюджетних коштів та

виступають стимулом, рушійною силою бюджетної активності їх носіїв в напрямі забезпечення й підтримки життєдіяльності та активізації власного розвитку.

В цілому можна виокремити наступні основні властивості, притаманні досліджуваній категорії:

- об’єктивний характер бюджетних інтересів, який визначається їх якісною визначеністю;
- бюджетні інтереси виходять з бюджетних потреб, тобто виступають формою їх прояву;
- бюджетні інтереси пов’язані з відповідними учасниками бюджетних відносин, тобто, бюджетний інтерес завжди має свого носія – конкретного суб’єкта бюджетних відносин: державу, суспільство, суб’єкта господарювання, окремого індивіду (особистість). Таким чином слід зробити висновок щодо персоніфікованого та суб’єктного характеру бюджетних інтересів, які не можуть існувати окремо від своїх носіїв, тобто бути відділеними від них;
- двоїтий характер бюджетних інтересів, який, з одного боку, проявляється в їх самостійності, враховуючи самостійність та незалежність їх носіїв, а, з іншого боку – у їх взаємозв’язку та взаємозалежності – враховуючи наявність тісних взаємозв’язків між учасниками бюджетних відносин, що дозволяє розглядати бюджетні інтереси країни як комплексну систему;
- бюджетні інтереси формуються під впливом економічних відносин основою яких, як відзначає переважна більшість дослідників, виступають відносини власності;
- бюджетні інтереси виступають рушійною силою бюджетної активності учасників бюджетних відносин, що, враховуючи першочергове значення бюджетної сфери, у свою чергу стимулює соціально-економічний розвиток.

ВИСНОВКИ

Таким чином слід відзначити, що в сучасних умовах бюджетний інтерес представляє собою багатоаспектну категорію, яка й дотепер не має однозначного тлумачення. Проте, дослідження в галузі бюджетної безпеки вказують на те, що в концептуальних основах бюджетної безпеки основоположне місце належить саме поняттю бюджетних інтересів, адже саме вони впливають на особливості державної бюджетної політики, яка у свою чергу впливає на ефективність функціонування бюджетної системи та організації бюджетного процесу.

Список використаних джерел

1. Глембоцький Д. Осмислення поняття «національний інтерес» для подальшої реалізації в розвитку країни [Електронний ресурс] / Д. Глембоцький // Вісник Національної академії державного управління. – Режим доступу до ресурсу: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2012-3-5.pdf>.
2. Бутченко Т.І. Сутність державного інтересу [Електронний ресурс] / Т.І. Бутченко // Офіційний сайт Запорізької державної інженерної академії. – Режим доступу до ресурсу: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK_35_3.pdf.
3. Економічна теорія: навчальний посібник [Електронний ресурс] / Семененко В.М., Коваленко Д.І., Бугас В.В., Семененко О.В.; За заг. ред. В.М. Семененка та Д.І. Коваленка. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – Режим доступу до ресурсу: http://www.ebooktime.net/book_385_glava_26_4.2.
4. Климко Г.Н. Основи економічної теорії: політекономічний аспект: підруч. для студ. екон. спец. вищ. закл. осв. [Електронний ресурс] / Г.Н. Климко, В.П. Нестеренко, Л.О. Канищенко, А.А. Чухно / За заг. ред. Г.Н. Климко та В.П. Нестеренко. – 2. вид., перероб. і доп. – К.: Вища школа, 1999. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.twirpx.com/file/257992/>.
5. Базилевич В.Д. Економічна теорія: політекономія [Електронний ресурс] / В.Д. Базилевич. – Інформаційний портал WESTUDENTS. – Режим доступу до ресурсу: <http://westudents.com.ua/knigi/381-ekonomichna-teoriya-poltekonomya-bazilevich-vd.html>.
6. Мельник С.І. Сутність і класифікація національних економічних інтересів / С.І. Мельник, І.М. Горбан, М.Ю. Цуп // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна. – 2014. – №1. – С. 57–66.
7. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М.М. Єрмошенко. – К.: КНТЕУ, 2001. – 309 с.
8. Гарифова Л.Ф. Экономические интересы хозяйствующих субъектов в информационной экономике: автореф. дис. кан. экон. наук: спец. 08.00.01 [Електронний ресурс] / Л.Ф. Гарифова // Казанский (Приволжский) федеральный университет. – Казань, 2011 – Режим доступа к ресурсу: <http://www.dissercat.com/content/ekonomicheskie-interesy-khozyaistvuyushchikh-subektov-v-informatsionnoi-ekonomike>.
9. Жукова Е.Б. Взаимодействие экономических и институциональных интересов в постиндустриальной экономике: автореф. дис. кан. экон. наук: спец. 08.00.01 / Е.Б. Жукова // Саратовский государственный социально-экономический университет. – Саратов, 2012. – 25 с.
10. Никитов И.И. Экономические интересы: противоречия и согласования на разных уровнях: автореф. дис. кан. экон. наук: спец. 08.00.01 / И.И. Никитов // Костромской государственный университет им. Н.А. Некрасова. – Кострома, 2005. – 19 с.
11. Панюшкина Е.В. Теоретические аспекты реализации экономических интересов в условиях современной экономики: автореф. дис. кан. экон. наук: спец. 08.00.01 / Е.В. Панюшкина // Омский государственный университет путей сообщения. – Ярославль, 2013. – 19 с.